

Läsordningen på Stentofstenen

Hanna Åkerström

Abstract

The commonly accepted reading order of the six lines of the Stentofsten stone (DR 357) begins on the left and runs line by line towards the right (1-2-3-4-5-6). This reading order gives the inscription's first clause an unexpected word order which is difficult to explain, with an indirect object followed by the subject, verb and finally a direct object. I suggest a new reading order beginning in a middle line (3-2-1-4-5-6), which instead allows the more common word order of subject, verb, followed by direct and indirect object. As well as arguments based on historical syntax, there are also visual and content-based reasons to read in the order 3-2-1. The visual analysis of how the carving on the Stentofsten stone signals its reading order is based on the results of my earlier studies (Åkerström 2020).

Keywords: DR 357 Stentofsten, reading order, DR 359 Istaby, runestones, runic inscription, transitional inscription, syntax

Olika tolkningar av Stentofstenens (DR 357) inskrift har föreslagits sedan ristningen blev känd för forskningen under 1800-talets första hälft. Läsordningen har däremot inte diskuterats i någon större utsträckning och majoriteten av de tolkningar som lagts fram har följt en ordning som inleds längst till vänster för att sedan fortsätta rad för rad mot höger (rad 1–6; enligt tablå 1 nedan). Jag vill föreslå en alternativ lösning, där man likt radupplägg som förekommer i ett antal vikingatida danska inskrifter startar i mittraden (rad 3), läser rad för rad mot vänster (rad 2-1) och därefter raden till höger om startraden och sedan rad för rad vidare mot höger (rad 4-5-6). Den nya ordningen 3-2-1 innebär att den avvikande syntax som ordningen 1-2-3 resulterar i kan avskrivas och istället ersättas av en mer frekvent (omarkerad) SVO-ordning. Även visuella och innehållsliga indikationer finns på att ordningen 3-2-1-4-5-6 är att föredra framför 1-2-3-4-5-6. Resultatet har framförallt syntaxhistorisk betydelse

Åkerström, Hanna. "Läsordningen på Stentofstenen."

Futhark: International Journal of Runic Studies 14–15 (2023–2024, publ. 2025): 23–43.

DOI: 10.33063/futhark.14.1091

Fig. 1. Stentofstenen (DR 357). Foto: Lennart Larsen (1975), Nationalmuseet, Danmark (CC BY-SA).

Tablå 1. DR 357 Stentoften. Radnumren i kolumnen längst till vänster startar i vänstra kantraden och går rad för rad mot höger. Jag återger Moltkes (1985, 140) läsning men med Santessons (1989) tolkning av den inledande satsen. Normaliseringen (kompletterad med vokallängd) är hämtad från Samnordisk runtextdatabas och översättningen utgår från databasen Danske Runeindskrifter. Den senare är något anpassad, bland annat för att inte förutsätta ordningen 1-2-3 i de tre första raderna.

	Läsning	Normalisering	Dansk översättning
1	niu haborumz	<i>Nīu habrumz</i>	med ni bukke
2	niu hagestumz	<i>nīu hangistumz</i>	med ni hingste
3	haþuwolafz gaf j	<i>Haþuwulfz gaf j[ār]</i>	Hådulv gav godår
4	hariwolafz ma--u snuh-e	<i>Hariwulfz ... ..</i>	Hærulv ...
5	hidez runono feļah eka hedera ginoronoz	<i>haidiz rūnōnō, felh eka hēdra ginnurūnōz</i>	Himmelglansrune- rækken skjuler jeg her, kraftruner.
6	heramalasaz arageu weļaduds sa þat bariutip	<i>Hermalausaz argiu, wēladaups, sǣ þat briūtip</i>	Uafladelig med argskab, troldomsdødens den, der bryder det [mindes- mærket].

men innebär också ett möjligt exempel på lässtart i en mittrad daterat ett par århundraden tidigare än de hittills kända.

Inskriften på Stentoftenstenen dateras mellan cirka 600 och 700 (databasen Danske Runeindskrifter) och räknas till gruppen övergångsinskrifter som bland annat utmärks av en kombination runformer som användes i skiftet mellan den äldre och yngre runraden. Enligt den allmänt vedertagna läsordningen kan inskriften återges enligt tablå 1 (för att underlätta framställningen refererar jag hädanefter till inskriftens rader enligt numrering i tablå 1; se även fig. 1).

Utgångspunkt

Läsordning i runinskrift bestäms i första hand på visuella respektive språkliga grunder och det är också så jag angriper Stentoftenstenens läsordning. Utgångspunkten för den visuella analysen är resultaten från mina studier av hur läsordning signaleras visuellt i det nordiska tidig-vikingatida runmaterialet (Åkerström 2020; 2021). I studierna ringar jag in ett antal visuella drag (*semiotiska resurser*) och bestämmer på vilka sätt

dessas indikerar lässtart respektive läsväg. Undersökningsmaterialet består som nämnts av det tidigvikingatida runmaterialet till vilket jag räknar inskrifter daterade mellan cirka år 700 och 900-talets mitt (se Åkerström 2019). Stentofstenen är med sin datering 600–700 därmed potentiellt ett helt sekel äldre än de tidigaste inskrifterna i mitt material. Följande analys bygger därför på antagandet att i stort sett samma visuella drag indikerar läsordning även århundradet innan vikingatidens början.

Vad gäller sambandet mellan språkliga drag och läsordning utgår diskussionen nedan från att en läsordning som resulterar i en frekvent syntaktisk struktur är att föredra framför en ordning som resulterar i en syntax som avviker från de strukturer man vanligtvis ser i inskrifter från perioden ifråga. Det kan tyckas som ett självklart påstående men eftersom förhållandet mig veterligen inte undersökts systematiskt vill jag ändå poängtera att det är ett antagande.

Tidigare forskning

Mycket har skrivits om Stentofstenens inskrift och olika tolkningar har föreslagits (se t.ex. Santesson 1989 m. litt.; Schulte 2006 m. litt.). I detta sammanhang har framförallt de inledande raderna, som rymmer inskriftens första sats, betydelse. Främst har diskussionen gällt tolkningen av rad 1 och 2. Ovan redovisas Santessons (1989) förslag, där raderna förstås som instrumental dativ: 'med hjälp av nio bockar (och) nio hingstar'. Det är allmänt accepterat att *j*-runan ska förstås som en begreppsruna, fvn. *ár* 'år' (en tolkning först framlagd av von Friesen 1916, 48), även om alternativ föreslagits (se t.ex. Grønvik 1987, 125; jfr dock Grønvik 1996, 162 där han räknar med en begreppsruna). Rad 4 är till stora delar skadad men det går att urskilja ett namn i nominativ i dess inledning. Jag utgår, som de flesta uttolkare, från att inskriftens andra sats startar här. Santessons tolkning används som nämnts i det följande, men resonemanget om inskriftens syntax gäller för samtliga förslag där de inledande två raderna rymmer ett indirekt objekt och den tredje ett subjekt, finit verb och direkt objekt, exempelvis Krause och Jankuhn (1966), Düwel (1975), Nielsen (1983, 42 f.), Grønvik (1996, 162–166) och Moltke (1985).

Försök att förklara den problematiska ordföljden som ett inledande indirekt objekt leder till (d.v.s. en läsordning 1-2-3) har gjorts av exempelvis von Friesen (1916, 52), som menar att rad 1 och 2 ska förstås som elliptiska satser (*Nýia burum. Nýia gestum.* 'Nya (gjorde vårderna) åt sina söner. Nya (gjorde vårderna) åt hirdmän.'), och rad 3 (*Hálfr gaf ár* 'Half gaf (sitt folk) äring') som en sats med vanlig SVO-ordföljd. Antonsen (1975, 25, 85–87)

ansluter sig till förklaringen av ordföljden som en typ av ellips när han presenterar sin tolkning, *ni uha borumz ni uha gestumz hapuwolafz gaf j* 'Not Ūha to the sons [i.e. natives], not Ūha to the guests [i.e. non-natives], (but) Høpuwul^afz gave good-harvest.' Han skriver (s. 25) att "the gapping is backward with regard to the verb, forward with regard to the indirect and direct objects". Då tolkningsförslag för Istabysten, för vilken v. Friesen (1916, 31 f.) föreslagit en liknande lösning, diskuteras i *Danmarks runeindskrifter* (Text, sp. 410) påpekas att en sådan konstruktion inte har stöd i det övriga materialet. Även Salberger (1960, 163–165) underkänner en sådan lösning för både Stentof- och Istabysten, men tar samtidigt upp två inskrifter (N KJ74 Reistad och N KJ75 Kjølevik) där man brukar anta en ingressellips. I dessa fall är det dock fråga om ett inledande personnamn i nominativ som förstås som NN (*vilar här*). Att förklara Stentofstenens syntax genom en ellips framstår emellertid som en nödlösning; en läsordning 3-2-1 som genererar en oproblematiserad ordföljd utgör då ett bättre alternativ.

Majoriteten tolkningar av Stentofstenens inskrift har som sagt förutsett samma läsordning 1-2-3-4-5-6. Ordningen fick genomslag efter att ha förespråkats av von Friesen (1916), men är tidigare nämnd av Worsaae (1846, 22). Några varianter finns emellertid bland de tidigaste tolkningarna. Exempelvis Bugge (1866–1867, 347) följer med viss tveksamhet Stephens (1866, 169–172) och läser rad 1–3 och därefter de vertikala delarna av rad 4–6 före de horisontella. Sist läser Bugge de delar av rad 5 och 6 som är placerade på stenens kortsida. Nämnas ska också Marstrander (1953, 120–124) som överväger att starta läsningen i den vertikala delen av rad 4, för att sedan fortsätta i rad 3, 2 och 1 (dessa tre rader översätter han (s. 117) 'Hapuwolf ga år til ni høye sønner, til ni høye gjester'). Därefter läser Marstrander (s. 120–124) den horisontala delen av rad 4, och slutligen rad 5 och 6 (över den vertikala delen av rad 4 finns en skada vilket har gjort det möjligt att laborera med att detta ska uppfattas som två separata rader). Marstrander menar att läsordningen från rad 4 och mot vänster möjligen är att föredra från ett syntaktiskt perspektiv eftersom den omvända ordningen (rad 2-3) resulterar i en ovanlig ordföljd. Utifrån antaganden om ristarens arbetsprocess argumenterar han dessutom för att rad 1 bör ha ristats efter inskriftens övriga vertikala rader; eftersom raden löper över en fåra i stenen är det osannolikt att ristaren valt att rista inskriftens första rad på denna yta. Med utgångspunkt i innehållet menar Marstrander vidare att *Hariwulfz* (d.v.s. namnet som inleder rad 4), som han ser som inskriftens huvudperson, mycket väl kan inleda hela inskriften. I slutändan tycks dock Marstrander inte lägga stor vikt vid läsord-

ningen. Han skriver (1953, 122) att den har ”ingen fundamental betydning för tolkningen” och eftersom inskriftens allitererade form möjliggör friare ordföljd är en ordning 3-2 inte tvingande.

Stephens (1866), Bugges (1866–1867) respektive Marstrandens (1953) läsordning som förutsätter att rad 4 (och för Stephens och Bugges del även rad 5 eller 6) ska delas upp i en vertikal och en horisontell del är osannolika. Rad 4 är visserligen skadad men som Grønvik (1987, 116) påpekar finns ingen anledning att anta att den inte likt 5 och 6 skulle löpt i en följd. Utifrån den språkliga tolkningen finns inget som stödjer en uppdelning av rad 5 och 6. Raderna innehåller så som framgår i tablå 1 ovan en förbannelseformel där ordningsföljden mellan de ingående komponenterna kan bestämmas genom en jämförelse med den nästan identiska förbannelseformeln på Björketorpstenen (DR 360).

Stentofstenens visuella och innehållsliga komposition

Mitt förslag är alltså att läsa Stentofstenens rader i ordningen 3-2-1-4-5-6. Ordningen liknar Marstrandens (1953), men jag vill starta läsningen i rad 3 och delar inte upp rad 4 i två delar. Inledningsvis presenteras vilka visuella signaler om läsordning som förekommer på Stentofstenen, även den visuella kompositionens relation till inskriftens innehåll berörs. Utgångspunkten för den visuella analysen är som tidigare nämnts de drag (*semiotiska resurser*) som jag identifierat i tidigare studier (Åkerström 2020; 2021) av det tidigvikingatida runmaterialet.

Den typ av radupplägg jag föreslår med lässtart i en mittrad och där läsordningen mellan raderna först går mot vänster för att sedan växla riktning och gå mot höger (ibland tvärtom) finns flera exempel på i det danska materialet, dock inget så tidigt som Stentofstenen. Till tidig vikingatid räknar jag tre inskrifter med denna typ av radordning: DR 209 Glavendrup, DR 230 Tryggevælde och DR 40 Randbøl. (Även DR 4 Haddeby 4 kan förmodligen räknas hit, men radupplägget avviker något eftersom startraden här inledningsvis även rymmer fortsättningen på rad 2.) DR 209 och DR 230 har antagits vara ristade av samma ristare (*Danmarks Runeindskrifter, Text*, sp. 252). Dessa två är också de äldsta med en datering till 900-talets början, medan DR 40 inte kan dateras närmare än till 900-talet (databasen Danske Runeindskrifter). Övriga exempel (hämtade från Moltkes presentation i *Danmarks runeindskrifter, Text*, sp. 822 f.) är ännu yngre: DR 1 Haddeby 1, DR 83 Sønder Vinge 2, DR 94 Ålum 1, DR 106 Ørum, DR 134 Ravnkilde 1, DR 218 Tågerup och DR 219 Bregninge 1 dateras till 900-talet eller början av 1000-talet (databasen Danske Rune-

indskrifter). De äldsta exemplen på denna typ av radupplägg är alltså ett par århundraden yngre än Stentoftenstenen. En förenande punkt mellan denna och Glavendrup- och Tryggevældestenen är emellertid förbannelseformlerna (se vidare nedan). Nämnas kan även DR NOR1998;5 Malt, för vilken jag utifrån kompositionens visuella signaler föreslagit en möjlig lässtart i en av de horisontala mittraderna (Åkerström 2020, 94–100). Samma lässtart väljer också Nordström och Williams (manus) i sin analys, där de förutom visuella drag även tar hänsyn till inskriftens innehåll.

Mot mitt förslag att läsa i ordningen 3-2-1-4-5-6 talar att denna typ av radordning är den minst frekventa i det tidigvikingatida materialet (om resurserna *placering av rad* och *radordning* se Åkerström 2020, 75–77) medan lässtart i den vänstra kantraden och en läsväg rad för rad mot höger är den mest frekventa. Andra visuella detaljer talar emellertid för mitt förslag. Kort ska också nämnas alternativet där lässtart finns i den högra kantraden och läsväg går mot vänster. Vad gäller beläggens frekvens placerar sig denna variant mellan de två nyss nämnda. Endast utifrån inskriftens komposition skulle man också kunna tänka sig en lässtart i högra kantraden och läsväg mot vänster för Stentoftenstenen (den högra kantraden, rad 6, är en av inskriftens längsta vilket signalerar lässtart; om *radlängd* se s. 66 f., 71). Dock talar innehållsliga faktorer mot detta eftersom inskriften då skulle inledas av en förbannelseformel. Sådana har placerats sist i inskriften på DR 360 Björketorp och troligen också på DR 209 Glavendrup och DR 230 Tryggevælde. Rad 4–6 på Stentoftenstenen ger också intrycket av att vara anpassade efter rad 1–3, varför de förstnämnda troligen planerats efter de sistnämnda.

Vad gäller lässtart på en inskriftssida signaleras detta ofta som nämnts ovan med hjälp av radlängd (om *radlängd* se Åkerström 2020, 66 f.). Många gånger är kantradernas längd avgörande, det vill säga lässtart finns i den kantrad som är längst, vilket i Stentoftenstenens fall är rad 6. Så som visats ovan är detta alternativ emellertid inte möjligt. Att istället börja i den vänstra kantraden, som med sina 44 cm (egen mätning) är inskriftens kortaste,¹ är emellertid visuellt inte troligt (endast ett fåtal fall finns belagt; s. 66 f.). Om lässtart ska sökas någon annanstans i inskriften är rad 3 visuellt det troligaste alternativet: Inskriftens visuella komposition separerar de sex raderna i två sektioner, där den ena (bestående av rad 1, 2 och 3) endast löper vertikalt och den andra (bestående av rad 4, 5 och 6) först löper vertikalt för att sedan svänga av och sträcka sig horisontalt över de första tre raderna. Om läsaren skulle överväga lässtart i en annan rad än

¹ Denna och följande måttangivelser är om inget annat anges mina egna (gjorda i juli 2017).

rad 1 skulle rad 3 i egenskap av den längsta raden (52,5 cm) bland de tre som endast löper vertikalt vara ett möjligt alternativ. I andra inskrifter med lässtart i en mittrad händer det att detta signaleras just genom längd (d.v.s. att startraden är längre än de båda kantraderna). Bland de tidigvikingatida ristningarna förekommer detta drag mycket tydligt på DR 40 Randbøl och i någon mån på DR 230 Tryggevælde (bland de senvikingatida inskrifterna uppträder detta visuella drag på DR 94 Ålum 1 och DR 219 Bregninge 1).

Det är också vanligt att lässtart i mittrad markeras genom storlek på runformer, så på Tryggevældestenen (och DR 134 Ravnkilde 1 samt DR 219 Bregninge 1 bland de senvikingatida ristningarna; om *runstorlek* se Åkerström 2020, 65 f.). Runornas storlek visar dock inte lässtart på Stentofstenen; runformerna är ungefär lika höga i rad 1, 2 och 3 (mellan 6 och 9 cm). Av de tre upplevs rad 1 som den mest ojämna vad gäller runstorlek (mellan 6 och 8 cm). Rad 4–6 har ungefär lika höga runor som rad 1–3, undantaget den avslutande horisontala delen av rad 5 och 6 där runorna är mellan 7 och 11 cm. Även de delar av raderna som sträcker sig över på kortsidan har något högre runor än rad 1–3. Att rad 1 har störst variation i runstorlek beror förmodligen på att ristaren har försökt undvika att rista över den spricka som delvis skär genom raden. Marstrander (1953, 121 f.) har som tidigare nämnts använt sprickan som ett argument mot att starta läsningen i rad 1, det vill säga eftersom ytan bör ha varit jämförelsevis olämplig för ristning borde ristaren inte ha börjat där. Det är möjligt att Marstrander har rätt i sitt antagande. Jag har emellertid inte undersökt i vilken utsträckning ristningsytans lämplighet skulle vara en visuell indikation på lässtart (jag hade inte möjlighet att granska alla inskrifter på plats, vilket är nödvändigt för en säker bedömning av ytornas skick).

En anonym granskare påpekar att även ett visuellt drag som radläge kan vara relevant när det kommer till Stentofstenens läsordning. Jag urskiljer en resurs som signalerar lässtart genom att startradens början är placerad antingen lite högre upp eller lite lägre ned än samtliga övriga rader, alternativt majoriteten av de övriga raderna (om *radläge* se Åkerström 2020, 67). Bland de tidigvikingatida inskrifterna utgör dock beläggen på denna resurs inga direkta paralleller till radupplägget på Stentofstenen, det vill säga då startraden utmärks genom *radläge* i det tidigvikingatida materialet är det (även då läget bara avviker från majoriteten av de övriga raderna) fråga om en enda rad vars läge avviker från det normala läget för raderna i inskriften. Därmed inte sagt att radernas läge på Stentofstenen inte kan ha betydelse för hur läsordningen ska uppfattas. På Stentofstenen framstår det dock snarast som om radläge

används för att dela upp raderna i två sektioner: rad 1 och 2 som startar lite längre ned respektive 3, 4, 5 och 6 som startar lite högre upp. Som den anonyma granskaren påpekar förstärks denna effekt också av att rad 3, 4, 5 och 6 alla inleds av en **h**-runa. Att rad 3 på detta sätt visuellt är knuten till rad 4, 5 och 6 istället för 1 och 2 talar mot min föreslagna läsordning. Detta är dock bara ett antagande eftersom jag inte har etablerat ett samband mellan dessa visuella drag och läsordning (till skillnad från de resurser som är hämtade från min studie; Åkerström 2020).

Genom att arrangera runföljderna så att lässtart återfinns i mittraden uppnås en visuell effekt som består i att resarens namn placeras i inskriftens centrum (så t.ex. på DR 1, DR 134, DR 218 och DR 230). På tre av dessa stenar (DR 1, DR 218 och DR 230) får radupplägget dessutom konsekvensen att namnen på resaren och namnet på den avlidna placeras bredvid varandra i inledningen av var sin angränsande mittrad. En liknande visuell effekt går att se på Stentoftenstenen, vilket kan ses som en indikation på att den ovanligare läsordningen 3-2-1-4-5-6 ska väljas. Den visuella kompositionen innebär nämligen just att namnet *Hapuwulfz* placeras i inskriftens mitt i inledningen till rad 3. Precis bredvid, i inledningen av rad 4, finns det enda andra namnet i inskriften, *Hariwulfz*. De två namnen utgör visserligen inte namnet på resaren och den avlidna, men det måste vara fråga om två för inskriften centrala personer.

En anonym granskare påpekar också att det finns ytterligare stöd i inskriftens innehåll för en läsordning 3-2-1 eftersom ordningsföljden på de offer som räknas upp då inleds med hästofferet och avslutas med offeret av bockar istället för tvärtom. Går man till de bevarade källor som rapporterar om offer (se t.ex. Näsström 2002, 189 f.) tycks hästofferet också ha haft en särställning inom den förkristna kulten, medan offer av bockar visserligen nämns men inte alls har en lika framträdande plats i källmaterialet. Ytterligare ett innehållsligt argument påpekas av en granskare: läsaren söker ofta efter ett namn i nominativ för att bestämma lässtart. Rad 3 respektive rad 4 inleds av sådana, vilket talar för lässtart i en av dessa mittrader.

Avslutningsvis finns visserligen ett tidsmässigt avstånd mellan Stentoftenstenen och de övriga danska inskrifter som uppvisar den typ av radupplägg jag föreslår. Samtidigt finns innehållsliga faktorer som förenar just några av dessa inskrifter med Stentoftenstenen. De två äldsta inskrifterna med detta radupplägg, DR 209 Glavendrup och DR 230 Tryggevælde, avslutas båda två med en förbannelseformel. Formlerna är inte identiska med Stentoftenstenens men andemeningen, ett hot mot den som förstör monumentet, är densamma. På DR 230 lyder den 'Han skal vorde en "ræte", som **ailti** denne sten eller slæber den herfra' (**sauarpi at rita isailtistain**

pānsi; *Danmarks runeindskrifter, Text*, sp. 284). Med tanke på avståndet i tid visar detta knappast på ett starkt samband med Stentoftenstenen, men det tyder ändå på att det finns beröringspunkter i runristartraditionen, som kanske alltså visar sig även vad gäller radupplägg.

Ordföljd i det äldsta runmaterialet

Även om innehållet inte påverkas mycket av en förändrad läsordning av de tre första raderna har det betydelse ur en syntaxhistorisk synvinkel. Den allmänt vedertagna läsordningen (rad 1-2-3) resulterar nämligen i en ovanlig ordföljd för inskriftens första sats: indirekt objekt-subjekt-finit verb-direkt objekt (OSVO). Enligt mitt förslag (3-2-1) får satsen istället den mer frekventa SVO-ordföljden: *Hapuwulfz gaf j[ār], nīu hangistumz, nīu habrumz*. 'Hådulv gav gott år med nio hingstar (och) nio bockar.' Det ska nämnas att så gott som samtliga uttolkare av Stentoftenstenens inskrift påpekar inskriftens versifierade karaktär och att detta kan ha påverkat ordföljden. Dock är inskriften enligt Schulte (2009, 14) knappast regelrätt vers utan snarare allittererad prosa med en högre stilnivå än vanligt. Det är svårt att säga i vilken utsträckning en avvikande ordföljd görs trolig på grund av inskriftens stilnivå. Vad gäller tecken på stiliserad prosa i de första tre raderna pekar Schulte särskilt ut parallellismen mellan de två första radernas *nīu habrumz* och *nīu hangistumz*.

Mycket har skrivits om ordföljd i urnordiska inskrifter och slutsatserna skiljer sig ibland åt. Det bevarade materialet visar på variation och ordföljden tycks ha varit friare under urnordisk tid jämfört med vikingatid. De bevarade beläggen är dock få till antalet, ofta ofullständiga eller svårtolkade och det är därför lite som går att säga med absolut säkerhet vad gäller ordföljd under den tid Stentoftenstenen ristades. Utifrån de studier som presenteras i det följande framgår det emellertid att ordföljden enligt läsordningen 1-2-3 avviker från det vanliga mönstret och att den i vissa avseenden är svårförklarad.

Antonsen (1975, 24 f.) och Braunmüller (2002, 653), som båda analyserar andelen SVO-, SOV- respektive VSO-ordföljder i urnordiska och övergångsinskrifter, är överens om att i det äldre runmaterialet är SVO- och SOV-ordföljd den typ som uppträder mest frekvent. De har emellertid olika åsikt om kronologin. Antonsen delar upp materialet i en äldre nordvästgermansk del och en yngre nordgermansk (dit Stentoftenstenen räknas; en indelning som kritiseras av t.ex. Eythórsson 2001, 44). I den förstnämnda dominerar SOV, i den sistnämnda SVO, något som enligt Antonsen (s. 25) ska spegla en utveckling över tid. Braunmüller (2002, 653;

som bygger på Braunmüller 1982) identifierar ingen kronologisk utveckling utan tittar på hela materialet samtidigt (63 inskrifter varav 10 osäkra fall) med följande resultat: SVO (68 % av materialet), SOV (28 %) och VSO (4 %). Båda är alltså överens om att under den tid Stentoftenstenen ristades var SVO-ordföljd den vanligaste. Deras studier har emellertid kritiserats av Eythórsson (2001, 6 f.) som menar att de syntaktiska analyser som ligger till grund för resultatet har brister. Enligt Eythórsson (s. 7 f., 26, 40, 42) kan till exempel ordföljder av typen SV, OV eller VO överhuvudtaget inte användas som underlag eftersom det inte går att säga hur de två närvarande komponenterna förhåller sig till den tredje som saknas. Enligt Eythórsson placerar emellertid Antonsen exempelvis SV-ordföljder i gruppen med finalt verb (SOV), medan Braunmüller menar att de är belägg på verb i medial ställning (SVO). Eythórsson (2001, 5 not 4) påpekar också att både Antonsen och Braunmüller även räknar fall där inte subjektet inleder satsen till kategorierna SVO respektive SOV. Både Antonsen och Braunmüller räknar exempelvis rad 3 på Stentoftenstenen som ett exempel på en typ av SVO-ordföljd. Att ett indirekt objekt i rad 1 och 2 placerats före denna SVO-ordning förklaras som ovan nämnts av Antonsen (1975, 25) som en typ av ellips, medan Braunmüller (1982, 126, 132) menar att ordföljden ska förstås som en markerad variant av SVO-typ. Eftersom frågan här gäller hur sannolikt det är att en OSVO-ordföljd uppträder på Stentoftenstenen jämfört med en SVO-ordföljd med inledande subjekt är studiernas resultat därför svåra att använda. I både Braunmüllers och Antonsens sammanställningar framgår dock att den allmänt vedertagna ordföljden i Stentoftenstenens första tre rader är avvikande från de i det övriga materialet. Stentoftenstenen är det enda belägget Braunmüller räknar med på en markerad ordföljd av SVO-typ med ett inledande indirekt objekt, och Antonsen (1975, 25) tar bara upp detta enda fall av en antagen ellips. Flera exempel på (omarkerade) SVO-ordföljder finns däremot i bådas analyser.

De ordföljdsmonstren som Eythórsson (2001, 19 f.) räknar med uppgår till nio stycken för huvudsatser med finit verb: SOV (4 belägg), SOVO (2), OV (9), (O)VS (6), SVO (6), OSVO (3), SV (5), VOS (2) och VO (3). Av dessa tre möjliga exempel på OSVO avskriver Eythórsson (s. 38) själv ett av dem (N KJ60 Vetteland) eftersom tolkningen är mycket osäker. De återstående två är Stentoftenstenens första sats samt Istabystenens inskrift. Det finns anledning att ifrågasätta exemplet på Istabysten (se vidare nedan). I övrigt bekräftar Eythórssons (s. 19 f., 35) sammanställning Braunmüllers resultat: SVO-ordningen är vanligare än SOV (även i det äldre materialet), men alltså med färre belägg i varje kategori.

Medan Antonsen och Braunmüller baserar sina kategoriseringar på ordningen i satsernas synliga ytstruktur arbetar Eythórsson (2001; 2012) utifrån ett generativistiskt teoretiskt ramverk där frågan gäller satsens (abstrakta) underliggande struktur. Han har därmed en annan utgångspunkt och andra syften för de syntaktiska analyserna jämfört med Antonsen och Braunmüller. Eythórsson undersöker särskilt belägg för V2-regeln. Han skriver (2012, 29) "it is widely assumed in theoretical syntax that verb second involves displacement (or "movement") of the finite verb from its base position in the verb phrase to the second position in the clause". Innovationen är germansk och uppträder inledningsvis bara i huvudsatser. Till skillnad från Braunmüller (1982) och Antonsen (1975, 24 f.) som Eythórsson (2012, s. 30) uppger inte räknar med att V2-regeln var genomförd i det äldsta skiktet av runmaterialet (fortfarande så i Antonsen 2002, 295), menar Eythórsson tvärtom att belägg går att hitta både bland de urnordiska inskrifterna såväl som från övergångsperioden. Han identifierar (2012, 32–35) fem säkra exempel på att en förflyttning av verbet har skett enligt V2-regeln; DR IK98 Sjølland, DR 357 Stentofte (rad 5), DR 261 Lindholmen, Ög KJ59 Ellestad och Vg 63 Noleby.² I dessa fem inskrifter uppträder enligt Eythórsson det finita verbet till vänster om ett enklitiskt personligt pronomen *eka/-ka*, vilket i subjektsinitiala språk ska tolkas som att verbet förflyttats från sin position i verbfrasen till vänster förbi subjektets position. Två belägg lyfter Eythórsson (s. 36 f.) fram som stående i konflikt med dessa nyss nämnda fem belägg: Stentoftestenens första sats (enligt ordningen 1-2-3) samt inskriften på Istabysten. Ett indirekt objekt (Stentoftestenen) respektive en prepositionsfras (Istabysten) har där topikaliserats vilket i enlighet med V2-regeln borde innebära att verbet flyttats till positionen direkt därefter. Istället följer i båda beläggen ett subjekt, och först därefter finit verb och till sist ett direkt objekt. Eythórsson ger möjliga förklaringar till den avvikande ordningen. Exempelvis att de topikaliserade fraserna ska förstås som självständiga enheter alternativt att allitteration ligger till grund för den avvikande ordföljden. En enklare lösning på problemet är istället att så som jag föreslår läsa Stentoftestenens första tre rader 3-2-1, vilket ger en vanlig SVO-ordföljd. Det ska också påpekas att i rad 5 på Stentoftestenen finns ett exempel på att V2-regeln efterföljs enligt Eythórsson. Istabystenens ordföljd är också beroende av läsordning vilket diskuteras i avsnittet nedan.

² Eythórsson (2001, 32) räknar tidigare också med den inledande satsen på Björketorpsstenen (DR 360) som ett exempel på att V2-regeln efterföljs, men tar inte upp detta i sin senare publikation (2012).

Eythórsson (2012, 38–40) tar emellertid också upp två säkra exempel på subjektinitiala satser där en förflyttning av verbet inte skett, närmare bestämt där verbet står kvar i verbfrasen med ordningen OV (DR 12 Gallehus och N KJ63 Einang). Ytterligare två möjliga exempel nämns på avsaknad av V2-regel (N KJ72 Tune och N KJ17a Eikeland) som i sin ytstruktur uppvisar SOVO-ordföljd (Eythórsson 2001, 25). Eythórsson (2012, 40) menar att finalt verb, det vill säga OV i verbfrasen, förmodligen är en kvarleva från ett äldre språkstadium innan V2-regeln generaliserats, men vill trots det inte säga något bestämt om en absolut kronologi för utvecklingen av ordföljden i de äldre runinskrifterna.

Några helt säkra argument för att en ytstruktur OSVO inte är att förvänta i en övergångsinskrift finns alltså inte, men det är samtidigt tydligt att ordningen avviker från det övriga materialet, så som detta beskrivs av Antonsen (1975) Braunmüller (1982; 2002) och Eythórsson (2001; 2012), medan ordningen SVO skulle passa väl in. Jag menar alltså att detta talar för läsordningen 3-2-1 (SVO) och mot den allmänt vedertagna ordningen 1-2-3 (OSVO).

Istabystenens ordföljd

Förutom Stentoftenstenens första sats uppvisar ytterligare två inskrifter ordföljdsmonstret OSVO enligt Eythórsson (2001, 36–38). Den första, N KJ60 Vetteland, avfärdar han som ovan nämnts själv. Inskriften är så skadad att resterna av runföljderna i två av raderna, som av Antonsen (1975, 38) antagits tillhöra samma sats, lika gärna kan utgöra två satser. Den andra inskriften är DR 359 Istaby, som ligger nära Stentoftenstenen både i tid och rum. Läsordningen på Istabysten är emellertid tvetydig, vilket gör att en OSVO ordning inte säkert kan konstateras här heller. Enligt den ordning Eythórsson (2001, 37) utgår från lyder inskriften som i tablå 2.

Inskriften består av tre rader. Raderna **afatz hariwulafa** och **hapu wulafz haeruwlafiz** finns på samma sida och raden **warait runaz þaiaz** på motsatt sida (se fig. 2). Alternativa läsordningar diskuteras av Salberger (1960, 175) som kommer fram till att ordningen A2-A1-B (d.v.s. **hapuwulafz haeruwlafiz afatz hariwulafa warait runaz þaiaz**) är den mest troliga. Han menar (1960, 160, 169, 174) att alla kombinationer av de tre raderna har paralleller vad gäller ordföljd, men att ”epigrafiska och ristningspsykologiska skäl” talar för den läsordning han föreslår. Han anser att sidan med två rader ska förstås som en enhet och raderna ska läsas efter varandra. Av de två raderna bör **hapuwulafz haeruwlafiz**

Tablå 2. Inskriften på Istabysten (DR 359). De tre raderna är fördelade på två sidor, vilka betecknats A respektive B. Normaliseringen (kompletterad med vokallängd) är hämtad från Samnordisk runtextdatabas och översättningen är min svenska variant som utgår från den i databasen Danske Runeindskrifter och *Danmarks runeindskrifter* (Text, sp. 409).

	Läsning	Normalisering	Svensk översättning
A1	afatz hariwulafa	<i>Aftr Hariwulfa</i>	Efter Hærulv
A2	hapuwulafz haeruwulafiz	<i>Hapuwulfz Heruwulfiz</i>	Hådulv, Hjørulvs ättling
B3	warait runaz paiaz	<i>wrait rūnaz paiaz</i>	skrev dessa runor

inleda eftersom denna är placerad på den yta som lämpar sig bäst för ristning. Jag har som ovan nämnts inte undersökt huruvida bäst lämpad ristningsyta kan vara en signal om lässtart. Därför är det svårt att bedöma sannolikheten i denna del av Salbergers argument.

Mina studier (Åkerström 2020; 2021) av vilka visuella drag som ger läsaren ledtrådar om läsordning i det tidigvikingatida materialet stödjer Salbergers slutsats till viss del. Radupplägget är emellertid visuellt svårtolkat. Det finns starka indikationer på att raderna på en inskriftssida ska läsas klart innan nästa inskriftssida påbörjas (om resursen *samma parti* se Åkerström 2021, 22–24) vilket indikerar att raderna A1 och A2 ska läsas efter varandra. Det finns en tydlig visuell signal om att också börja läsa på A-sidan eftersom ristningen här täcker störst yta (om *större parti* se Åkerström 2020, 69 f.). Av de två raderna på A-sidan signaleras lässtart i första hand i rad A2 genom att vara betydligt längre än A1 (om *radlängd* se s. 66 f.). Runstorlek är också något som brukar indikera lässtart (om *runstorlek* se s. 65 f.), men runorna i de båda raderna A1 och A2 är ungefär lika höga i större delen av raderna. Dock är runorna i början av A2 mindre till storleken (här anpassade efter ristningsytans storlek). Det finns slutligen en allmän tendens (i det tidigvikingatida materialet) att det är den visuellt avvikande raden/inskriftssidan som signalerar lässtart. Tittar man på Istabystenens tre rader skulle det vara A2, som genom att vara längre och ha tätt placerade runor avviker visuellt från rad A1 och B.

Vad gäller läsväg från A2 skulle den mest frekventa riktningen vertikala rader läsas i, det vill säga från raden längst till vänster och mot höger (om *placering av rad* och *radordning* se Åkerström 2020, 75–78), ge ordningen A2-A1. Dock talar möjligen placeringen av B-raden för att det något mindre vanliga alternativet gäller för Istabysten, det vill säga om raderna istället

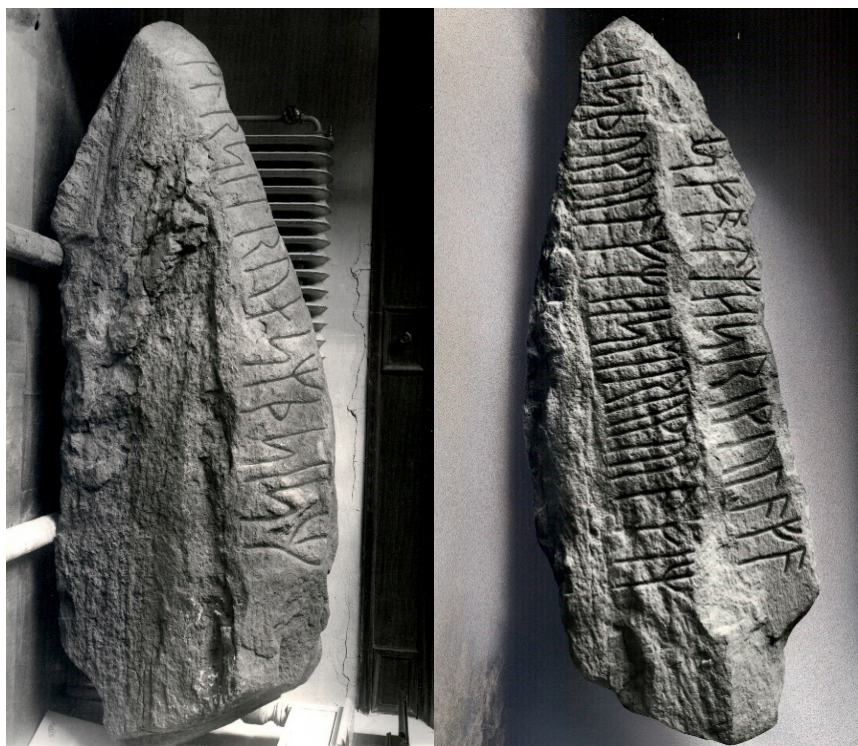

Fig. 2. Istabystenens (DR 359) B-sida (vänster) och A-sida (höger). Foton: Erik Moltke (1930–1939), Nationalmuseet, Danmark (CC BY-SA).

läses från höger mot vänster (A1-A2-B) är det visuella avståndet till raden på B-sidan kort, medan ordningen A2-A1-B resulterar i ett avbrott genom hoppet från A1 till B. Dock är lässtart i A1 som visats ovan visuellt osannolikt. Ett radupplägg som liknar A2-A1-B återfinns dessutom exempelvis på DR 2 Haddeby 2 från den tidigare delen av vikingatiden.

Den visuella tvetydigheten i radupplägget gäller framförallt hur förhållandet mellan inskriftens två sidor ska bedömas. Ytan där rad A1 ristats separeras från A2 genom en avsats vilket skapar ett avstånd dem emellan. B-sidans rad är å andra sidan inledningsvis visuellt sammankopplad med första delen av rad A1 genom att ligga precis kant i kant med denna (längre ner mot stenens bas skiljs dock raderna åt av ett stycke oristad yta). Frågan är alltså om den visuella närheten mellan A2 och B kan motivera en läsordning A2-B snarare än A2-A1. Det förstnämnda A2-B-A1 skulle ge en SVO-ordföljd (och har tidigare förslagits av Lindquist 1940, 199 not 1). Det är också osäkert när konventioner kring ordningsföljden mellan rader,

det vill säga från höger mot vänster eller tvärtom, etablerades. Möjligen gäller detta inte i samma utsträckning i det urnordiska materialet eller övergångsinskrifter som i det tidigvikingatida materialet. Det är exempelvis tydligt att Istabystenens inskrift på ett sätt skiljer sig mycket från de konventioner för radupplägg som gäller under tidig vikingatid. Lässtart i den sistnämnda gruppen finns alltid i en rad som löper nedifrån och upp (sett vertikalt; om *läsriktning i rad* se Åkerström 2020, 75), medan samtliga rader på Istabysten ligger uppifrån och ned.

Sammantaget är emellertid den visuellt mest sannolika läsordning den som föreslås av Salberger (1960; d.v.s. A2-A1-B) och som alltså ger ordföljden SOVO. En direkt parallell till den OSVO-ordning som antagits på Stentofstenen finns alltså troligen inte på Istabysten. Ordningen SOVO har enligt Eythórsson (2001, 20) sammanställning däremot två paralleller, nämligen N KJ72 Tune och N KJ17A Eikeland. Den sistnämnda är emellertid ett osäkert exempel. Det har övervägts om inskriften ska förstås som två satser (se Grønvik 1987, 55–57; Knirk 2015, 430), vilket skulle innebära att SOVO-ordföljd inte är representerad där. Både Antonsen (1975, 24) och Braunmüller (1982, 131) räknar med att inskriften från Eikeland är ett belägg på verb i en medial position (d.v.s. SVO). Den sistnämnde räknar den som en markerad variant av denna ordföljdstyp.

Inskriften på Tunestenens ena sida uppvisar istället med avseende på radernas ordningsföljd ett relativt säkert exempel på SOVO-ordning: (**ek wiwaz after woduride witadahalaiban worahto r**... *Ek Wiwaz after Woduride witandahlaiban worhto r[unoz]* 'I, Wiwaz, made the runes after Woduridaz, my lord'; Samnordisk runtextdatabas). Ordningen förutsätter att man likt Eythórsson (2012, 39) och Braunmüller (1982, 132) antar att den **r**-runa som avslutar raden utgör början på ett avslutande direkt objekt **r[unoz]**, vilket i sammanhanget är en rimlig supplerings. Antonsen (1975, 24) räknar inte med detta och antar att inskriften är ett belägg på verb i final ställning (SOV). Braunmüller bedömer Tunestenens inskrift, liksom den från Eikeland, istället som en markerad variant av SVO. Eythórsson (2012, 39 f.) i sin tur tolkar SOVO-mönstret som ett exempel på utebliven förflyttning av verbet till andra position i satsen, det vill säga V2-regeln följs inte.

Sammanfattningsvis tycks det alltså inte finnas någon parallell på Istabysten till den OSVO-ordföljd som antagits för Stentofstenens första sats. Dock tycks den visuellt mest troliga läsordningen resultera i ett ordföljdmönster som inte heller följer V2-regeln, vilket utifrån Eythórsson (2001; 2012) resultat så som framgått ovan är det som starkast talar mot OSVO-ordföljd på Stentofstenen. Antar man en SOVO-ordföljd på Istabysten tycks det dock finnas en relativ säker parallell till detta på Tunesten.

Avslutning

Jag föreslår alltså en ny läsordning för Stentofstenens inskrift med en lässtart i rad 3 och därefter fortsatt läsväg mot vänster, rad 2-1, och därefter raderna till höger om rad 3, rad 4-5-6. Skillnaden blir inte stor vad gäller inskriftens innebörd, men att den problematiska ordföljden som antagits för inskriftens första sats kan ifrågasättas har desto större betydelse ur ett syntaxhistoriskt perspektiv. Den traditionella läsordningens ovanliga ordföljd OSVO skulle ersättas med en mer frekvent omärkerad SVO-typ. Även i inskriftens visuella komposition finns drag som talar för ordningen 3-2-1-4-5-6 istället för den traditionella 1-2-3-4-5-6. Även hur innehållet arrangeras genom en sådan visuell komposition kan tala för läsordningen 3-2-1.

För vår kunskap om typer av radupplägg i runmaterialet har mitt läsordningsförslag också betydelse, eftersom det skulle innebära ett exempel på lässtart i en mittrad redan under övergångsperioden. De tidigaste hittills kända beläggen på detta är från tidig vikingatid (DR 209 och DR 230). Till dessa två inskrifter har Stentofstenen också en innehållslig koppling genom den avslutande förbannelsformeln.

Mot mitt läsordningsförslag talar för det första att en avvikande ordföljd OSVO kan motiveras av att inskriftens formulering ligger på en högre stilnivå än vanligt. För det andra gör det faktum att ett exempel på brott mot V2-regeln finns på Istabysten (även om det troligen är ordningen SOVO och inte OSVO som återfinns där) ett sådant argument mot en struktur OSVO på Stentofstenen svagare. Även vissa detaljer i den visuella kompositionen talar mot mitt förslag. Sammantaget verkar det dock finnas starkare skäl (utifrån syntax, visualitet och innehåll) att räkna med ordningen 3-2-1-4-5-6 jämfört med 1-2-3-4-5-6 mellan Stentofstenens rader.

Förkortningar och bibliografi

- Antonsen, Elmer H. 1975. *A Concise Grammar of the Older Runic Inscriptions*. Sprachstrukturen, ser. A: Historische Sprachstrukturen, 3. Tübingen.
- . 2002. *Runes and Germanic Linguistics*. Trends in Linguistics: Studies and Monographs, 140. Berlin.
- Braunmüller, Kurt. 1982. *Syntaxtypologische Studien zum Germanischen*. Tübinger Beiträge zur Linguistik, 197. Tübingen.
- . 2002. "The Ancient-Nordic Linguistic System from a Typological Point of View: Phonology, Graphemics, Morphology, Syntax and Word Order." I *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*, red. Oskar Brandt et al., vol. 1, 649–656. Berlin.

- Bugge, Sophus. 1866–1867. "Bidrag til Tydning af de ældste Runeindskrifter. Tillæg og Rettelser til første Artikel." *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* 7: 312–363.
- Danmarks runeindskrifter*. Av Lis Jacobsen och Erik Moltke. 3 vol.: *Text; Atlas; Registre*. København 1941–1942.
- Danske Runeindskrifter [databas]. Nordisk forskningsinstitut, Københavns universitet. <http://runer.ku.dk/>
- DR + nr = inskrift publicerad i *Danmarks runeindskrifter*.
- DR NOR1988;5 = inskrift publicerad på s. 5 f. i *Nytt om runer* 3 (Oslo, 1988 [publ. 1989]).
- DR IK + nr = brakteat publicerad i *Die Goldbrakteaten der Volkerwanderungszeit: Ikonographischer Katalog*. Av Karl Hauck, Morten Axboe, Urs Clavadetscher, Klaus Düwel, Lutz von Padberg, Ulrike Smyra, Cajus Wypior och Herbert Lange. *Einleitung* och vol. 1–3: *Text* och *Tafeln*. Münstersche Mittelalter-Schriften, 24.1.1–24.3.2 (München, 1985–1989).
- Düwel, Klaus. 1975. "Runische Zeugnisse zu 'Bauer'." I *Wort und Begriff "Bauer": Zusammenfassender Bericht über die Kolloquien der Kommission für die Altertumskunde Mittel- und Nordeuropas*, red. Reinhard Wenskus et al., 180–206. *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse*, 3 ser., 89. Göttingen.
- Eythórrsson, Thórhallur. 2001. "The Syntax of Verbs in Early Runic." *Working Papers in Scandinavian Syntax* 67: 1–55.
- . 2012. "Variation in the Syntax of the Older Runic Inscriptions." *Futhark: International Journal of Runic Studies* 2 (2011, publ. 2012): 27–49.
- Friesen, Otto von. 1916. *Lister- och Listerby-stenarna i Blekinge*. Uppsala universitetets årsskrift, 2. Uppsala.
- Grønvik, Ottar. 1987. *Fra Ågedal til Setre: Sentrale runeinnskrifter fra det 6. århundre*. Oslo.
- . 1996. *Fra Vimose til Ødemotland: Nye studier over runeinskrifter fra førkristen tid i Norden*. Oslo.
- Knirk, James E. 2015. "The Runic Inscription on the Eikeland Fibula." I *Archäologie und Runen: Fallstudien zu Inschriften im älteren Futhark*, red. Oliver Grimm och Alexandra Pesch, 427–432. *Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Ergänzungsreihe*, 11. Kiel.
- Krause, Wolfgang, och Herbert Jankuhn. 1966. *Die Runeninschriften im älteren Futhark*. 2 vol. *Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, philologisch-historische Klasse*, 3 ser., 65. Göttingen.
- Lindquist, Ivar. 1940. *Religiösa runtexter 2: Sparlösa-stenen*. Vetenskaps-Societeten i Lund, Skrifter, 24. Lund.
- Marstrander, Carl J. S. 1953. *De nordiske runeinnskrifter i eldre alfabet: Skrift og språk i folkevandringstiden*, del 1: *Danske og svenske innskrifter*. Oslo. Särtryck av *Viking* 16 (1952, publ. 1953): 1–277.
- Moltke, Erik. 1985. *Runes and Their Origin, Denmark and Elsewhere*. Copenhagen.

- N KJ + nr = inskrift publicerad i Krause och Jankuhn 1966.
- Nielsen, Niels Åge. 1983. *Danske runeindskrifter: Et udvalg med kommentarer*. København.
- Näsström, Britt-Mari. 2002. *Blot: Tro och offer i det förkristna Norden*. Stockholm.
- Nordström, Jackie, och Henrik Williams. Manus. *The Malt Runestone Inscription*.
- Salberger, Evert. 1960. "Läsordningen på Istaby-stenen." *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum* 1960: 148–175.
- Samnordisk runtextdatabas. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet. <http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm>
- Santesson, Lillemor. 1989. "En blekingsk blotinskrift. En nytolkning av inledningsraderna på Stentoftenstenen." *Fornvännen* 84: 221–229.
- Schulte, Michael. 2006. "Ein kritischer Kommentar zum Erkenntnisstand der Blekinger Inschriften." *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur* 135.4: 399–412.
- . 2009. "Early Runic 'Metrical' Inscriptions — How Metrical Are They?" I *Versatility in Versification: Multidisciplinary Approaches to Metrics*, red. Tonya Kim Dewey och Frog, 3–22. Berkeley Insights in Linguistics and Semiotics, 74. New York.
- SRI = *Sveriges runinskrifter*. Olika författare; Utgiven av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. 14 vol. hittills. Stockholm, 1900 ff.
- SRI, 5 = *Västergötlands runinskrifter*, av Hugo Jungner och Elisabeth Svärdström (1940–1970).
- Stephens, George. 1866. *The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England: Now First Collected and Deciphered*, vol. 1. London och Köpenhamn.
- Vg + nr = inskrift publicerad i *Västergötlands runinskrifter*, d.v.s. SRI, 5.
- Worsaae, Jens Jacob Asmussen. 1846. *Blekingske mindesmærker fra hedenold, betragtede i deres forhold til de øvrige skandinaviske og europæiske oldtidsminder*. Kjöbenhavn.
- Åkerström, Hanna. 2019. "Det tidigvikingatida runmaterialet: En inventering." *Futhark: International Journal of Runic Studies* 8 (2017, publ. 2019): 7–88.
- . 2020. "Läsordning i tidigvikingatida runristningar." *Futhark: International Journal of Runic Studies* 9–10 (2018–2019, publ. 2020): 39–134.
- . 2021. "Rökstenens visuella textstruktur." *Futhark: International Journal of Runic Studies* 11 (2020, publ. 2021): 5–84.
- Ög KJ59 = inskrift från Östergötland publicerad i Krause och Jankuhn 1966.

English summary

The reading order of the Stentoften stone

The carving on the Stentoften stone (DR 357) dates to the period 600–700 (database Danske Runeindskrifter) and belongs to the so-called transitional inscriptions. The inscription is often included in syntactic analyses of the older runic material. The

commonly accepted reading order, line by line from the row on the left towards the right (1-2-3-4-5-6) entails the first clause of the inscription having a word order which is unusual for the period: indirect object followed by subject, verb and direct object (i.e. OSVO word order). This word order is described in syntactic analyses as unexpected and difficult to explain. Eythórsson (2012, 36 f.) further shows that a word order with OSVO does not follow the expected V2-rule. I suggest instead an alternative order of reading the first three lines (3-2-1-4-5-6). This order means that the first clause of the inscription instead shows the word order: subject followed by verb, then a direct and then indirect object. Such a SVO word order accords well with other examples from the period according to the analyses of word order in proto-Nordic and transitional inscriptions by Antonsen (1975), Braunmüller (1982; 2002) and Eythórsson (2001; 2012). The type of line layout I would like to identify on the Stentofte stone, with reading beginning in a middle row (line 3) and continuing towards the left (2-1), then leaping to the line to the right of the starting line and finally continuing reading towards the right (4-5-6), is not common but is attested in the Danish material. Three examples can be found from the early Viking Age (DR 40, DR 209 and DR 230) and some further examples (DR 1, DR 83, DR 94, DR 106, DR 134, DR 218 and DR 219) from the late Viking Age.

Although SVO word order is more frequent among the older runic inscriptions, it nevertheless remains possible that a less common word order is attested on this particular stone. Almost all interpreters note the stylised character of the inscription, which may have motivated the carver to choose the marked OSVO word order. It has also been pointed out that the inscription on the Istaby stone (DR 359), which is close to the carving on the Stentofte stone in time and place, may provide a direct parallel to the unusual OSVO word order. The reading order of the Istaby stone is however more difficult to determine than that of Stentofte. A visual analysis (based on the results in Åkerström 2020; 2021) of the lines on the Istaby stone indicates to me that the most probable reading order instead results in a SOVO word order. This is therefore not a direct parallel to the OSVO word order, but according to the analysis of Eythórsson (2012, 39 f.), SOVO word order contravenes the V2 rule, which is one of the reasons that he regards the OSVO word order as anomalous with the rest of the material (p. 36 f.).

In addition to the fact that arguments from syntactic history make it probable that the lines on the Stentofte stone should be read in the order 3-2-1, there are also visual and content-related features in the inscription which support this reading. The visual analysis draws on the results of my studies (see Åkerström 2020) of how visual signals (or *semiotic resources*) in the early Viking Age runic material indicate for the reader the pathway between the lines. Beginning the reading of the Stentofte stone in a middle line is justified by the fact that both edge lines, where the reading typically begins (see Åkerström 2020, 66 f. on the resource *line length*) are, for various reasons, unlikely places to begin reading. Line 1 is the shortest line of the inscription, which is unusual for a starting line. Choosing the opposite edge line (line 6) is however impossible for content-related reasons. If the reading instead begins in a middle line, line 3 is the most likely alternative:

visually the inscription is divided into two sections, lines 1–3 which run vertically only and lines 4–6 which run vertically but then turn to run horizontally. Line 3 is the longest in the first section and visually this may be an indication that the starting line of this section is found there. The reading pathway then continues towards the left in accordance with other examples of similar line layouts, which also means that the first section of the Stentoften stone is read before the second. There are however also visual features which contradict a reading start in line 3. The line is visually connected to the lines in the second section (lines 4–6) partly by starting at the same height as they do, while lines 1 and 2 start a little lower down, and partly by lines 3, 4, 5 and 6 respectively beginning with a **h**-rune.

From a content perspective as well, there is reason to begin the reading of the Stentoften stone in a middle row. In some of the Viking Age inscriptions with this type of reading order, the layout results in the name of the central individuals being placed beside each other (each in the beginning of their row) in a central part of the carving, probably as a deliberate choice of the carver. A similar effect can be seen on the Stentoften stone where lines 3 and 4 respectively begin with the two personal names found in the text. There is also a connection in content between the Stentoften stone and DR 209 and DR 230 (which also begin in a middle line) as these two inscriptions also contain curse formulations reminiscent of the one found in the inscription on the Stentoften stone.

